

دانشگاه پیام نور

دانشکده تهران

گروه حقوق

عنوان پایان نامه

نقش مجنی علیه در تصادفات رانندگی و میزان مسئولیت و کاهش خسارت

پایان نامه

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

مؤلف

حسین اصغر مهرطلب

استاد راهنما

دکتر نریمان فاخری

استاد مشاور

دکتر فاطمه سوهانیان

شهریورماه ۱۳۸۹

گفته‌اند تقدیر هم، از نوع ادب است، و ادب، آداب دارد. شاید آداب تقدیر هم به گوناگونی انسانها باشد ولی هدف یکی است. اگر چه آداب تقدیر را نمی دانم، اما می دانم که خوشبختانه دست تقدیر چونان خواست و ساخته تا به بهانه پیش گفتار پایان نامه ، از بزرگانی که چندی است که در اندیشه قدردانی از آنها بوده‌ام ، تقدیر کنم: بنابراین از تمامی اساتیدم در دانشگاه، به ویژه از استاد راهنما، جناب آقای دکتر نریمان فاخریکه علاوه بر تعلیم، نمونه خوب استاد موفق و مهربان و آگاه برایم بوده‌اند و نیز از استاد مشاورم خانم دکتر فاطمه سوهانیان که در دوره تحصیلی دانشگاهی، افتخار شاگردی ایشان را نیز داشته‌ام تشکر و سپاس فراوان خودم را نثارشان می نمایم.

تقدیم به یگانه قطب عالم امکان
مهدی صاحب زمان (عجل الله تعالی فرجه شریف)
تقدیم به روح پرفتوح امام راحل و شهدای انقلاب
تقدیم به همسر فداکارم و فرزندانم

چکیده:

توسعه تکنولوژی و افزایش روز افزون وسایل نقلیه در زندگی بشر و همچنین رشد جمعیت و احساس نیاز آن به وسایل نقلیه و استفاده از آن تأثیر بسزائی در حوادث و تصادفات رانندگی داشته است که رشد روز افزون آن نگران کننده و تهدیدی علیه حیات اجتماعی محسوب می گردد، بدین جهت بشر در جهت کاهش حوادث و خطرات ناشی از آن، با وضع مقررات، درصدد کنترل خطاهای انسانی و تغییر در وضعیت اتومبیل ها از نظر کیفیت، ایمنی سازی جاده ها ، کنترل ترافیک جاده ای و غیره برآمده است. و درکنار آن به رویکردهایی توجه نموده اند، از جمله کنترل و به حداقل رساندن زیان وارده توسط مجنی علیه می باشد.

قوانین و مقررات وضع شده در حقوق ایران از جمله پرهیز از سرعت غیر مجاز، رعایت سرعت مطمئنه ، بستن کمربند ایمنی ، استفاده از کلاه ایمنی توسط موتور سیکلت سواران و غیره از مهمترین اقدامات و تدابیر قانونی هستند که به مسئولیت کاهش زیان ازسوی مجنی علیه توجه شده است.

در صورت وقوع حادثه و بروز خسارات اعم از مالی و بدنی و عدم رعایت مقررات ازسوی مجنی علیه که موجب شدت زیان شده است ، و در نتیجه ایجاد مسئولیت برای وی می باشد که بعضی از کارشناسان تصادف، در هنگام اظهار نظر در تصادفات رانندگی به رابطه زیان وارده از سوی مجنی علیه تأکید دارند. و از طرفی بعضی از دادگاه ها رابطه سببیت بین ضرر وارده و فعل زیان بار را احراز و به تقسیم مسئولیت می پردازند و اکثراً با توجه به اظهار نظر کارشناس فنی تصادفات ، که علت وقوع تصادف بی احتیاطی و عدم رعایت مقررات راهنمایی و رانندگی از سوی راننده وسیله نقلیه اعلام می نمایند ، بدون در نظر گرفتن نقش مجنی علیه، اقدام به صدور رأی علیه راننده خاطی می نمایند. در صورتیکه خود مجنی علیه اعم از اینکه راننده وسیله نقلیه مقابل یا عابر پیاده باشد می توانسته است با رعایت مقررات ، مثلاً داشتن کلاه ایمنی هنگام رانندگی با موتور سیکلت که در صورت وقوع تصادف ، لاًقل از ورود ضربه مغزی که منتهی به قتل غیر عمدی است جلوگیری

نماید. زیرا در صورت نداشتن کلاه ایمنی، چه بسا ممکن است منتهی به قتل غیر عمدی خود گردد که باعث شدت و افزایش خسارت گردیده است لذا چنانچه از کلاه ایمنی استفاده می نمود، منتهی به قتل نمی گردید.

در این تحقیق، با تحلیل حادثه رانندگی سعی شده است راهکارهایی جهت کاهش خسارت اعم از بدنی و مالی، بطور کلی در تصادفات رانندگی ارائه و تأثیر نقش مجنی علیه با تکیه بر دیدگاه های عرفی و قانونی و ادله ناظر بر آن از جمله قاعده تحذیر و اقدام و... در تصادفات رانندگی ثابت گردد که رفتار زیان دیده (مجنی علیه) در اثر بی توجهی به مقررات رانندگی سبب می شود که مستحق دریافت تمام خسارات وارده نباشد. همچنین عدالت اقتضاء می نماید در مورد حادثه ای که مجنی علیه اعم از راننده یا عابر در تشدید آن نقش داشته است باید دادگاه ها در مجازات نمودن متهم، رعایت حالش را بنمایند زیرا مجازات نمودن متهمی که درصد کمی مقصر در حادثه بوده، همانند متهمی که صد درصد مقصر بوده است عقلاً و منطقاً بایستی متفاوت باشد.

واژگان کلیدی: مجنی علیه، تصادفات رانندگی، مسئولیت مدنی و جزائی، خسارت، تقصیر.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
بیان موضوع تحقیق.....	۲
جنبه های کاربردی تحقیق.....	۲
اهداف تحقیق.....	۲
پیشینه تحقیق.....	۳
سؤالات تحقیق.....	۳
فرضیات تحقیق.....	۴
روش تحقیق.....	۴
تنگناهای تحقیق.....	۵

بخش اول : کلیات..... ۱

فصل اول : مفاهیم مجنی علیه ، خسارت و مسئولیت ناشی از حوادث و تخلفات

رانندگی..... ۲

مبحث اول : مفهوم مجنی علیه..... ۲

گفتار اول : مفهوم لغوی مجنی علیه..... ۲

گفتار دوم : مفهوم اصطلاحی مجنی علیه..... ۳

مبحث دوم : مفهوم خسارت و خسارات ناشی از حوادث رانندگی..... ۴

گفتار اول: تبیین مفهوم خسارت..... ۴

- گفتار دوم: مفهوم خسارات ناشی از حوادث رانندگی.....۴
- بند اول : خسارت های مستقیم(علنی).....۵
- بند دوم : خسارت های غیر مستقیم (ضمنی).....۶
- مبحث سوم : مفهوم مسئولیت و مسئولیت مدنی و جزایی ناشی از حوادث رانندگی.....۷
- گفتار اول : تبیین مفهوم مسئولیت.....۷
- گفتار دوم : مسئولیت مدنی و عناصر متشکله آن.....۸
- گفتار سوم : مسئولیت جزائی و عناصر متشکله آن.....۹
- گفتار چهارم: وجوه افتراق مسئولیت مدنی و کیفری.....۱۲
- بند اول : تفاوت از نظر تعریف و منبع.....۱۲
- بند دوم : تفاوت از نظر هدف.....۱۳
- بند سوم : تفاوت از نظر قلمرو.....۱۳

بند چهارم : تفاوت از نظر ارزیابی رفتار

فاعل جرم و آثار و نتایج.....۱۴

فصل دوم : عوامل مؤثر در وقوع تصادف.....۱۵

- مبحث اول : عامل انسانی.....۱۸
- مبحث دوم : عامل جاده ای.....۲۰
- مبحث سوم : عامل خودرو.....۲۱
- مبحث چهارم : عامل محیط.....۲۳

فصل سوم : رویکرد پیشگیری از وقوع حوادث رانندگی و کاهش خسارت در قوانین
و مقررات ۲۵

مبحث اول : نظریه پیشگیری از وقوع حادثه..... ۲۵

مبحث دوم : بررسی رویکرد پیشگیری از خسارات در حوادث رانندگی..... ۲۸

گفتار اول : عوامل انسانی..... ۲۸

بنداوّل : به اعتبار راننده..... ۲۸

بند دوم : به اعتبار عابر..... ۳۵

گفتار دوم : عامل وسیله نقلیه..... ۳۸

فصل چهارم: رویکرد الزام به کاهش خسارت..... ۴۳

مبحث اول : مفهوم نظریه کاهش خسارت..... ۴۴

مبحث دوم : رویکرد کاهش خسارت در قوانین و مقررات..... ۴۵

بخش دوم: مبانی فقهی ، ماهیت حقوقی و اصول نظری حاکم بر مسئولیت مجنی علیه در جرائم ناشی از حوادث و تخلفات رانندگی..... ۴۸

فصل اول : مبانی فقهی مسئولیت مجنی علیه در تصادفات رانندگی..... ۴۹

مبحث اول: قاعده تحذیر..... ۴۹

مبحث دوم: قاعده اقدام..... ۵۴

فصل دوم : ماهیت حقوقی جرائم ناشی از حوادث و تخلفات رانندگی..... ۵۸

۵۸.....	مبحث اول : عنصر قانونی.....
۵۹.....	مبحث دوم : عنصر مادی.....
۶۰.....	مبحث سوم : عنصر روانی.....
۶۱.....	گفتار اول : مفهوم بی احتیاطی.....
۶۳.....	گفتار دوم : مفهوم بی مبالاتی.....
۶۵.....	گفتار سوم : مفهوم عدم مهارت.....
۶۷.....	گفتار چهارم : مفهوم عدم رعایت نظامات دولتی.....
۶۸.....	مبحث پنجم : مجازات.....
۶۸.....	گفتار اول : از نظر دلیل.....
۶۹.....	گفتار دوم : از نظر صدمات وارده.....
۷۱.....	گفتار سوم : از نظر رابطه علیت.....

فصل سوم : اصول نظری حاکم بر مسئولیت مدنی در کاهش یا عدم جبران خسارت زیان دیده در حوادث

رانندگی.....۷۳

۷۴.....	مبحث اول : وحدت مسئولیت.....
۷۴.....	گفتار اول : اتلاف.....
۷۵.....	گفتار دوم : تئوری تقصیر.....
۷۷.....	گفتار سوم : تئوری خطر.....
۸۰.....	گفتار چهارم : تئوری استناد عرفی.....
۸۶.....	مبحث دوم : سببیت.....

گفتار اول : اجتماع سبب و مباشر.....	۸۹
گفتار دوم : سبب اقوی از مباشر.....	۹۰
مبحث سوم: اشتراک در مسئولیت.....	۹۲
گفتار اول : میزان تقصیر.....	۹۲
تساوی.....	۹۷

گفتار دوم :

فصل چهارم : بررسی ادله حقوقی جرائم ناشی از حوادث و تخلفات رانندگی.....	۱۰۰
مبحث اول : قانون مجازات اسلامی.....	۱۰۰
گفتار اول : تشریح مواد ۳۳۴ تا ۳۳۷ قانون مجازات اسلامی.....	۱۰۲
مبحث دوم : اشکالات وارده بر مواد ۳۳۴ الی ۳۳۷ قانون مجازات اسلامی.....	۱۰۲
گفتار سوم : تحلیل و استنباط از مواد ۳۳۴ و ۳۳۵ و ۳۳۷ قانون مجازات اسلامی.....	۱۰۴
گفتار چهارم : دلایل نظریه میزان مسئولیت بر اساس تقصیر.....	۱۰۵
مبحث دوم : کارشناسی.....	۱۱۱
مبحث سوم : نظریات مشورتی و نشست های قضایی.....	۱۱۴
مبحث چهارم : نمونه آرای محاکم.....	۱۲۸

نتیجه گیری.....	۱۳۳
ضمائم :	۱۳۶
چکیده انگلیسی.....	۱۴۵
فهرست منابع و مآخذ.....	۱۴۷

مقدمه

هنگامی که در یک حادثه رانندگی زیانی اعم از مادی و بدنی به مجنی علیه وارد می شود. ممکن است بخشی از این زیان، به جهت کوتاهی و سهل انگاری مجنی علیه در کنترل و پیشگیری از وقوع حادثه باشد که جبران نگردد. بلاجبران ماندن این بخش از زیان وارده از لحاظ قواعد حقوقی قابل توجیه و دفاع است. در صورتی که در یک جامعه قانون مدار، افراد بایستی اقدامات خودشان را به گونه ای سامان دهند که به یکدیگر ضرر نزنند و چنانچه در معرض آسیب قرار گیرند، زیان وارده در حداقل وارد شود و از جهت زیان وارده هم ضرر باید به گونه ای جبران شود که سهم هر کس در میزان دخالت او در بروز زیان، محاسبه و ملاک قرار گیرد و عقلاً در مقابل حوادث نباید دست بسته نشست بلکه باید کاری کرد که اولاً زیانی وارد نشود و ثانیاً اگر زیان اجتناب ناپذیر است، اقداماتی انجام داد که زیان وارده کنترل و در حداقل وارد شود.

عوامل حوادث رانندگی مانند افزایش تولید خودرو، ایمن نبودن جاده ها، کیفیات مختلف وسایل نقلیه و غیره، حوادث رانندگی را اجتناب ناپذیر نموده است. اما قانونگذاری در جهت کاهش خطرات از آن به پیشگیری از وقوع حادثه و لزوم کاهش زیان توجه و درصدد کاهش حوادث و کنترل زیان برآمده اند که بررسی مقررات رانندگی گویای آن می باشد.

۱ - بیان موضوع تحقیق

هنگامی که در یک حادثه رانندگی زیانی اعم از مادی و بدنی به مجنی علیه وارد می شود. ممکن است بخشی از این زیان، به جهت کوتاهی و سهل انگاری مجنی علیه در کنترل و پیشگیری از وقوع حادثه باشد که جبران نگردد. بلاجبران ماندن این بخش از زیان وارده از لحاظ قواعد حقوقی قابل توجیه و دفاع است. در صورتیکه در یک جامعه قانون مدار، افراد بایستی اقدامات خودشان را به گونه ای سامان دهند که به یکدیگر ضرر نزنند و چنانچه در معرض آسیب قرار گیرند، زیان وارده در حداقل وارد شود و از جهت زیان وارده هم ضرر باید به گونه ای جبران شود که سهم هر کس در میزان دخالت او در بروز زیان، محاسبه و ملاک قرار گیرد و عقلاً در مقابل حوادث نباید دست بسته نشست بلکه باید کاری کرد که اولاً زیانی وارد نشود و ثانیاً اگر زیان اجتناب ناپذیر است، اقداماتی انجام داد که زیان وارده کنترل و در حداقل وارد شود.

عوامل حوادث رانندگی مانند افزایش تولید خودرو، ایمن نبودن جاده ها، کیفیات مختلف وسائل نقلیه و غیره، حوادث رانندگی را اجتناب ناپذیر نموده است. اما قانونگذاری در جهت کاهش خطرات از آن به پیشگیری از وقوع حادثه و لزوم کاهش زیان توجه و درصدد کاهش حوادث و کنترل زیان برآمده اند که بررسی مقررات رانندگی گویای آن می باشد.

۲- جنبه های کاربردی تحقیق

- ۱) استفاده قانون گذاری جهت اصلاح بعضی از مواد قانونی قانون مجازات اسلامی، جهت جلوگیری از تناقض آراء محاکم.
- ۲) ایجاد وحدت رویه در موضوعات مورد اختلاف بین محاکم قضائی.
- ۳) ارائه تدابیر لازم به کارشناسان فنی تصادفات رانندگی جهت لحاظ نمودن نقش مجنی علیه و تأثیر آن در حادثه رانندگی.
- ۴) ارائه تدابیر لازم به محاکم جزائی در رعایت تناسب مجازات راننده خاطی که صد درصد مقصّر حادثه نمی باشد و درصدی هم مجنی علیه در ایجاد حادثه نقش داشته است.

۳- اهداف تحقیق

اهداف اصلی که در این نوشتار دنبال شده است عبارتند از:

- ۱) نقد و بررسی مقررات حاکم بر تصادفات رانندگی و ارائه راهکارهای علمی و عملی به قانونگذاری جهت اصلاح بعضی از مواد قانون مجازات.

۲) تبیین جامع و عمیق مفهوم، مبانی و اصول حاکم بر نقش مجنی علیه در مسئولیت و جبران خسارت ناشی از حوادث رانندگی.

۳) توجه به تاثیر نقش مجنی علیه در تدوین جرم و کاهش زیان و میزان مسئولیت و ارائه تدابیر پیشگیرانه، که بنظر می رسد در رویه ی قضائی کنونی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. و متولیان امر ترافیک نیز چشم بر این حقیقت بسته اند بگونه ای که در نظریه کارشناسان ابهام و نقصان ملاحظه می شود و در رسیدگی های قضائی علت حادثه از علت جراحات تفکیک و باز شناخته نمی شوند. به عبارتی بین آنچه را که کارشناسان به عنوان علت وقوع حادثه اعلام می کنند با صدمه وارد شده بعضاً رابطه صد در صد وجود ندارد، و در دادگاه ها هم به تبعیت از چنین نظریه ای فقط به فعل مقصر توجه و بدون در نظر گرفتن علت جراحات یا زیان، مبادرت به صدور رای می نمایند.

۴) توجه قضات محاکم جزائی عمومی کشور را به این نکته در هنگام مجازات مقصر حادثه از جنبه عمومی جرم ، با در نظر گرفتن اصول حاکم بر مجازات ، بین شخصی که صددرصد در حادثه ی تصادف مقصر است با فردی که به میزان کمتری تقصیر دارد فرق گذاشته و در مجازات کردن رعایت تناسب را بنمایند

۵- کشف و رفع خلأ های قانونی و احیاناً پیشنهادات شفاف و صریح در موضوع پایان نامه.

۴ - پیشینه تحقیق

در زمینه موضوع مورد بحث ، مقالاتی تدوین شده که به صورت پراکنده مسئولیت طرفین در تصادفات رانندگی را مورد بررسی قرار داده اند ولی تحقیق که به صورت جامع در برگیرنده ی مبانی و ماهیت نقش مجنی علیه در کاهش خسارت در حوادث رانندگی باشد هنوز صورت نگرفته است. تحقیقهای قابل ذکر در این زمینه مقالاتی تحت عنوان «تصادفات عابرین پیاده در معابر» از اسعد استیفانی و «ایمنی وسائل نقلیه» از گلگونه نیک پرمی باشد. مضافاً در فقه موارد و مصادیقی در ارتباط با موضوع به صورت پراکنده و نا منظم در دو قاعده اقدام و تحذیر طرح و بحث شده است. نگارنده رساله حاضر ضمن تقویت مبانی و نظریات حقوقی به بررسی این موارد در قوانین موضوعه پرداخته که از این رو تحقیق بدیعی است.

۵ - سؤالات تحقیق

۱) آیا مجنی علیه می تواند نقشی در ایجاد حوادث ناشی از تصادفات رانندگی داشته باشد؟

- ۲) آیا مجنی علیه در تصادفات رانندگی، نقشی در میزان مسئولیت خود و راننده خاطی دارد یا خیر؟
- ۳) آیا مجنی علیه می تواند نقشی در کاهش خسارات تصادفات رانندگی داشته باشد؟
- ۴) در صورتی که چنین تکلیفی بر عهده مجنی علیه ثابت شود مبنای این مسولیت چیست؟
- ۵) چگونه مسولیت وی در کنار مسولیت عامل زیانبار قابل اجتماع و تقسیم است؟
- ۶) آیا از دیدگاه أدله می توان مسولیت را بر زیان دیده تحمیل کرد؟
- ۷) آیا مجنی علیه می تواند در میزان و تناسب مجازات تاثیر داشته باشد؟

۶- فرضیات تحقیق

فروضی که در این تحقیق مورد توجه می باشد تکالیفی را هم زمان و در عرض یکدیگر متوجه وسایل نقلیه موتوری می کند؛ اولاً اینکه اجرای مقررات به منظور پیشگیری از بروز حادثه و دوم اینکه اجرای مقررات در جهت کنترل زیان باشد.

با تحلیل حادثه رانندگی، این امر قابل اثبات است که زیان ناشی از تصادفات رانندگی معلول دو امر است، بی احتیاطی یا بی مبالاتی، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی از ناحیه ی راننده مقصّر که حادثه را ایجاد کرده و عدم توجه به الزامات قانونی که از ناحیه راننده غیر مقصّر لحاظ نشده است.

نقش مجنی علیه در پیشگیری و کاهش زیان را نمی توان نادیده گرفت چون الزامات و شاخص مهمی که متوجه اوست رعایت سرعت مطمئنه هنگام رانندگی، سرعت مجاز، بستن کمربند ایمنی و استفاده از کلاه ایمنی و... که در صورت رعایت آن به زیان دیده آسیب کمتری در حادثه وارد خواهد شد می تواند در اعمال میزان مجازات و تناسب آن موثر باشد.

۷- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه بر مبنای روش توصیفی و تحلیلی است که با توجه به قوانین و مقررات موجود، رویه قضائی محاکم و با یک بررسی علمی در صدد اثبات این نکته است که، بی توجهی مجنی علیه به الزامات قانونی در رانندگی به طور واقعی در کنترل زیان موثر بوده که در این خصوص به آمار های موجود در کشور و فرمولهای محاسبه سرعت و شدت زیان توجه گردیده است .

۸- تنگناهای تحقیق

از جمله مشکلات و موانع تحقیق ، دستیابی به آمار ها و نظریات کارشناسی و آراء قضائی مرتبط با موضوع و همچنین محدود بودن منابع همراه بوده است به طوری که نگارنده در طول تحقیق برای دستیابی به منابع مرتبط به جهت محدود بودن آن، زحمات زیادی را متحمل شده است.

بخش اول : کلیات

فصل اوّل : مفاهیم مجنی علیه ، خسارت و مسئولیت ناشی از حوادث و تخلفات رانندگی

فصل اول این بخش عهده دار بیان و مفهوم جامعی از تعاریف ، مفاهیم و مفردات مسئله می باشد.

مبحث اول : مفهوم مجنی علیه

در این مبحث، تعریف مجنی علیه در لغت و در اصطلاح مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به اینکه علما و اهل لغت تعاریف مشابهی را از مجنی علیه مطرح نموده اند لذا توجه به آن تعاریف در درک مفهومی جامع از جایگاه مجنی علیه در نظام فقهی و حقوقی بسیار مؤثر است. گفتار اول را مفهوم لغوی و گفتار دوم را مفهوم اصطلاحی مجنی علیه به خود اختصاص داده است.

گفتار اول : مفهوم لغوی مجنی علیه

جَنَى - یَجْنِی عَلَی : مرتکب شدن جنایتی علیه کسی

مَجْنِیُّ عَلَیْهِ : آسیب دیده، صدمه دیده ، زیان دیده ، مظلوم واقع شده ، قربانی جنایت

جَنَى فَعْلٌ مَعْتَلٌ نَاقِصٌ کِه اسم فاعل آن جانی (جان) و اسم مفعول آن مجنوی - مَجْنِیٌّ (که حرف علة او به یاء تبدیل شده و یاء در یاء إدغام شده است) می باشد.

به عبارت دیگر کلمه مجنی علیه اسم مفعول از فعلٍ مَعْتَلٌ نَاقِصٌ جَنَى مانند مرضی از رَضَى مهدی از هَدَى می باشد.

جَنَى بدون حرف جرّ علی؛ به معنای چیدن بکار رفته است : رُطِبَ جَنَى یعنی خرما چیده شد.

جَنَى با حرف جرّ علی؛ به معنای جنایت کرد یا مرتکب جنایت شد استعمال شده است.

جنى على - یجنى علیه - جنايه على (که مصدر است).

گفتار دوم : مفهوم اصطلاحی مجنی علیه

مجنی علیه در اصطلاح به کسی گفته می شود که در اثر عمل یا فعل دیگری، جرم و جنایتی به ضرر او واقع شود یا به عبارت دیگر مورد جنایت قرار بگیرد و ضرر و

زیان (جانی و مالی) وارد شده به او را بتوان از طریق پرداخت خسارت و دیه جبران کرد.

اکثر فقهای امامیه به ویژه ، گروهی از متقدمین تعریفی برای مجنی علیه بیان نکرده اند و آنرا امری بی نیاز از تعریف فرض نموده اند و شاید به جهت وضوح معنای لغوی و عدم جعل اصطلاحی جدید برای این کلمه بوده است ، اما به هر حال برخی از علمای معاصر به ارائه تعریف مجنی علیه مبادرت ورزیده اند که به عنوان نمونه به یکی از آنها اشاره می شود؛

آقای دکتر لنگرودی ، مجنی علیه را به کسی که مورد جنایت واقع شده تعریف می کند .

جنایاتی که به مجنی علیه وارد می شود می تواند مصادیق گوناگونی داشته باشد ، از جمله مجنی علیه در تصادفات؛ که برخی از نویسندگان در این مورد خاص به جای لفظ مجنی علیه از واژه زیان دیده استفاده کرده اند .

مبحث دوم : مفهوم خسارت و خسارات ناشی از حوادث رانندگی

در این مبحث ابتدائاً مفهوم خسارت و خسارات ناشی از حوادث رانندگی و همچنین دو گروه خسارت (مستقیم و غیر مستقیم) مورد بررسی قرار می گیرد.

گفتار اول : تبیین مفهوم خسارت

مفهوم خسارت در لغت به معنای زیان بردن، زیان دیدن، ضرر کردن، کمی و کاستی و... تعریف کرده اند.

همچنین خسارت مصدر از ثلاثی مجرد خسر ، خسراً ، خساره و خسارنا است و در معنای اصطلاحی آن بعضی در تعریف خسارت معتقدند ، در هر جا که نقصی در اموال ایجاد شود ، منفعت مسلمی از دست برود و یا به سلامت و حیثیت و عواطف شخص لطمه ای وارد آید و به عبارت دیگر گفته شده ضرر عبارت است از : هر کاستی و نقصانی است که بر حق مالی ، تمامیت جسمی و حیثیت و شهرت و یا عواطف شخصی به طور ناروا و ناخواسته از طرف دیگری وارد شود.

گفتار دوم : خسارات ناشی از حوادث رانندگی

مفهوم خسارت ناشی از حوادث رانندگی در دو تبصره ۳ و ۴ قانون اصلاح قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث، مصوب سال ۱۳۸۷ مورد تصریح قانونگذار قرار گرفته است در تبصره ۳ اعلام شده است «منظور از خسارت بدنی، هر نوع دیه یا ارش ناشی از صدمه، شکستگی، نقص عضو و از کارافتادگی (جزئی یا کلی - موقت یا دائم) یا دیه فوت شخص ثالث ..... هزینه معالجه ..... می باشد» و تبصره ۴ همان قانون نیز خسارت مالی را عبارت از زیانی اعلام کرده که به سبب حوادث مشمول بیمه موضوع این قانون به اموال اشخاص وارد شود. منتهی مراتب قلمرو خسارت فراتر از خسارت تصریح شده در این قانون است و تمام زیان های مستقیم و غیر مستقیم یا ضمنی در نتیجه حوادث رانندگی محقق می شود که بایستی مورد توجه قرار گیرد بنابراین حوادث رانندگی را می توان به دو گروه خسارت های مستقیم یا علنی و خسارت غیر مستقیم یا ضمنی خلاصه نمود که به طور جداگانه مورد بررسی قرار می دهیم.

بند اول: خسارت های مستقیم (علنی)

خسارت ها و زیان هایی که مستقیماً از یک حادثه رانندگی متوجه رانندگان، دارندگان وسیله نقلیه و یا دیگران می شود خسارت مستقیم محسوب می گردد مثلاً هزینه های وارده به اشخاص اعم از خسارات مالی، جانی، هزینه های وارده به وسایل نقلیه، اموال دیگران، هزینه های درمان و آمبولانس، هزینه های بیمه، پلیس، دستگاه قضائی و هزینه های تأخیر ایجاد شده برای دیگر استفاده کنندگان از جاده که مستقیم در تصادف دخالتی نداشته اند. آنچه که قابل توجه است اینکه در رویه قضائی ایران اغلب هزینه های ناشی از تصادفات در بخش بدنی به مقدار و میزان دیه توجه می شود و معمولاً سایر هزینه های درمان مورد توجه قرار نمی گیرد. هر چند در بعضی آراء به صدمات بدنی، غیر از موضوع دیه توجه شده است مثلاً در تاریخ ۷۵/۳/۲۲ و ۷۵/۴/۵ هیأت عمومی شعب حقوقی دیوانعالی کشور، موضوع خسارت مازاد بر دیه را مورد بحث قرار داده و در نهایت منتهی به صدور رأی اصراری شماره ۶ مورخه ۷۵/۴/۵ شده که براساس استدلالها و مستندات رأی، ضرر و زیان مازاد بر دیه قابل مطالبه می باشد.

خسارتهایی که واقعاً در یک حادثه رانندگی ایجاد می شود بیش از خسارت وارده به اتومبیل و میزان دیه است که مورد توجه دادگاه هاست. در یک تصادف علاوه بر هزینه های وارده به وسیله نقلیه، تجهیزات، ماشین آلات، اشیاء از بین رفته یا خسارت دیده، هزینه های درمانی، آمبولانس، کارهای اداری مرتبط با وقوع تصادف مانند بیمه، پلیس، دستگاه قضائی، هزینه تأخیر ایجاد شده برای دیگر ترددکنندگان جزء هزینه های مستقیم یک حادثه است. بطور مثال در سال ۱۳۷۸ خسارت مستقیم و علنی تصادف یک دستگاه اتوبوس - کامیون که ۲۵ نفر کشته و ۵ نفر مجروح بر جای گذاشته؛ یک میلیارد و یکصد و هفتاد میلیون تومان ارزیابی شده است!